

AUGUSTIN MOCANU- recenzie

IODAN DATCU, *Tradiții din Maramureș*, Editura “Grai și Suflet - Cultura Națională”, București, 2009, 228 pag.

De o varietate și o bogăție rar întâlnite, întinsă în timp, depășind de acum patruzeci de ani, activitatea de cercetare a creației populare românești, desfășurată cu o tenacitate, o hărnicie și o competență de invidiat, de către Iordan Datcu, impresionează puternic.

După cum însuși spune, de Maramureș s-a preocupat vreme îndelungată: “Timp de patru decenii, am cercetat creația populară maramureșeană...” (p.5).

Cartea în discuție adună, între copertele ei, materiale scrise și publicate din 1967 până astăzi. Ea se deschide cu **Argument** în care autorul enumeră și exemplifică cele câteva direcții spre care și-a orientat cercetările: - folcloriști care au realizat culegeri și le-au publicat în cărți (Ion Bârlea, Alexandru Țiplea); - descoperirea și publicarea de manuscrise (al lui Petru Bilțiu-Dăncuș și al Elenei Vlad); - readucerea în atenția cercetării a unor colecții de mică întindere, dar valoroase, uitate în presa vremii (a lui Alexandru Țiplea, 1907, a lui Vasile Goja și una nesemnată); - publicarea câtorva documente însemnate pentru folcloristica maramureșeană (Autobiografia lui Ion Bârlea, scrisori de la, către și despre Ion Bârlea); - în *Dicționarul etnologilor români, ediția a III-a*, a inclus 40 de articole despre folcloriști și periodice din Maramureș.

Urmând criteriul conținutului și al modalității de studiu alese, autorul a organizat corpul cărții în două părți distincte, fiecare cu importanța și specificul ei.

I. Colecții

Această parte este compusă din cinci materiale independente și se întinde pe 141 de pagini, din totalul de 228. Autorul descoperă, cercetează, publică sau reproduce un număr de șase colecții de folclor din Maramureș, aproape numai poezii, din care: două au fost găsite ca manuscrise, trei constituie mici colecții descoperite în presa vremii când au fost culese și una este o culegere personală realizată de Iordan Datcu la Berbești, în 1967, mergând pe urmele folcloristului Ion Bârlea. În patru din cele șase cazuri, înaintea redării textelor, autorul prezintă informațiile de care dispune despre texte, despre informatori, despre mediul folcloric, despre culegător și tehnicile de lucru utilizate la înregistrare, face observații adecvate asupra autenticității, valorii și importanței creațiilor respective, demonstrând în ce măsură ele sunt reprezentative pentru întreaga Țară a Maramureșului și cum se pot relaționa cu zonele vecine, inclusiv cu creația românilor aflați în dreapta Tisei.

Lucrarea, inedită până în 1970, a lui Petru Bilțiu-Dăncuș, *Colecțiune de hori, strigături, glume și basme culese din popor; cu scopul de a compune o icoană vie a modului de viață și cugetare a săteanului român*, conține 138 de piese culese după 1890 din Vișeu de Jos și Ieud, doar câteva din Călinești, este “... una din cele mai autentice colecții de folclor maramureșean”. (I. Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, ed. III, p.108). “P. Bilțiu este unul dintre acei învățători... care s-au angajat cu seriozitate în mișcarea folcloristică a Maramureșului.” (p. 9) “Cei care l-au cunoscut au apreciat la P. Bilțiu patriotismul ardent, dragostea de limbă și neam, slujirea cu mare răspundere a țărănimii maramureșene.” (p. 8)

Colecția *Poezii populare culese de Vasile Goja, învățător la Desești*, publicată în *Poporul. Foai economică*, Budapesta, an X, 1903, și an XI, 1904, conține 88 de texte. Aceasta “ îți dă ... un sentiment deplin al folclorului autentic;” (p.72) Ea este “ alcătuită în întregime din texte lirice... de o admirabilă varietate: de dor, erotice, de urât, de amar, de înstrăinare, de natură, de ostășie, strigături satirice;... deopotrivă admirabilă este unitatea colecției, toate piesele culegerii provenind... din aceeași localitate, Desești, de pe valea Marei.” (p. 72).

Manuscrisul *Poezii populare culesă /sic/* de Elena Vlad de Săliște, datat “Botiza 30 maiu 1908” a fost păstrat de Iordan Datcu patru decenii și publicat în *Calendarul Maramureșului*, an III, nr. 5-6, ianuarie-iunie 2007, p. 327-351. El a avut inițial 279 de texte, dar din cauza pierderii unor pagini se mai păstrează numai 211 piese. În legătură cu această prețioasă culegere, autorul dă informații detaliate despre culegătoare care, în 1909, se căsătorește cu preotul folclorist Ion Bârlea, despre momentul actului culegerii, despre posibila relație cu marea colecție a lui Ion Bârlea etc. La sfârșitul prezentării făcute, Iordan Datcu formulează o concluzie sintetizatoare, scriind: “ Colecția Elena Vlad, înfăptuită în anii în care Al. Țiplea (1906) și Tit Bud (1908) își pregăteau colecțiile lor, este o micromonografie a liricii populare dintr-o localitate maramureșeană, așa cum se înfățișa ea la începutul secolului XX.... esențial este că ... autoarea s-a restrâns doar la notarea de lirică diversă, că a notat doar cântece de indiscutabilă autenticitate și că a precizat numele informatorilor săi. Colecția sa este o remarcabilă contribuție la cunoașterea cântecului popular dintr-o singură localitate.” (p.91).

În *La Berbești, în 1967*, Iordan Datcu realizează o investigație specială, asemenea celei făcute, în 1959, de către Ion Mușlea la Roșia de Secaș, când pregătea scoaterea ediției critice a colecției întocmite de Nicolae Pauleti în 1838. Scopul acțiunii este dezvăluit în primele rânduri ale lucrării: “ Pentru a verifica gradul în care se mai păstrează cântecele culese de Ion Bârlea în urmă cu peste 50 de ani, am socotit necesar a face unele cercetări în comuna Berbești, lângă Sighet, din care folcloristul a cules mai mult de jumătate din piesele colecției sale... În ceea ce privește... frecvența actuală a cântecelor din colecție, am constatat că majoritatea pieselor culese (balade, colinde, hore, Țipurituri, verșuri la mort) au o circulație largă.” (p.129).

Pe marginea a două mici colecții decoperite în presă, autorul nu face comentarii, ci numai le reproduce. (Vezi p. 85-88 și 125-128).

II. Studii, articole, documente, recenzii

Partea a doua a cărții se întinde pe 78 de pagini, din care: 59 au fost rezervate celor șapte materiale referitoare la viața și activitatea de folclorist ale lui Ion Bârlea (1883-1969), personalitate care stă în centrul atenției autorului; 12 pagini conțin un studiu consistent despre Alexandru Țiplea (1885-1938) și celelalte 7 se împart între alte trei aspecte ale cercetării creației populare din Maramureș.

Articolele, studiile și documentele privitoare la Ion Bârlea, prezente în această carte, ne ajută a ne forma o imagine clară, concretă și complexă despre omul și opera acestui inimos luptător pe tărâm social și național, preot și excelent cercetător al istoriei și creației populare orale din Maramureș. Ținând seamă de specificul recenziei, nu ne-am propus o prezentare detaliată a fiecărui material, ci, în sprijinul celor afirmate mai sus, dăm câteva extrase scurte, dar edificatoare, grupate pe teme formulate de noi.

1. Valuri ale vieții personale, familiale, sociale, naționale:

a. “ Maramureșul îi... recunoaște... lui Ion Bârlea... devotamentul constant cu care în ani grei a luptat pentru întărirea sentimentului național al țăranilor maramureșeni, pentru ridicarea lor culturală. Pentru ei a înființat la Ieud o bibliotecă, a condus la Sighet o gazetă de propagandă națională, a fost neobosit conferențiar, a scormonit arhive pentru a descoperi documente prețioase.” (p.165).

b. În refugiu, 1940.

“ Îndată am luat măsuri pentru a ne face bagajele de plecare, ca refugiați. Din partea guvernului de la București s-au luat măsurile cele mai urgente, trimițând nenumărate autobuze și mașini pentru transportul refugiaților [...]... sosind în capitala țării, toți refugiații au fost cazați la hoteluri în mod gratis și la diferite cantine unde primeau gratis masa... Nu vom uita niciodată acest tratament omenos de care am avut parte toți refugiații... Merită toată recunoștința noastră, guvernul țării din acel timp...” (p. 189).

c. După război i se retrage pensia. Sabin Drăgoi și Mihai Pop îl ajută s-o reprimească.

“ În prezent, profesorul Ion Bârlea, de peste 70 de ani, trăiește lipsit de mijloace în comuna Vinga, din raionul Arad, întrucât modesta pensie ce o avea i-a fost retrasă acum patru ani. Printr-o muncă asiduă de aproape 50 de ani, profesorul I. Bârlea a căutat să adune și să valorifice comorile creației noastre populare înscriindu-și cu cinste numele printre folcloriștii noștri cei mai de seamă. Față de aceasta, vă rugăm să sprijiniți cererea lui de a i se reaccorda modesta pensie, ce i-a fost retrasă acum patru ani.” (p.192).

2. Despre vol. *Însemnări din bisericile Maramureșului*

a. Cercetare în teren.

“ După terminarea studiilor academice, patru ani nu m-am prezentat la hirotonire de preoți, ci am folosit acest timp ca să mă ocup de chestiuni cultural-literare. Și anume am colindat toate satele maramureșene și am cules însemnările de pe cărțile rituale bisericesti, de pe icoane, de pe iconostase, de pe clopote, însemnările de pe ele, gravuri de pe pereții bisericilor, și întocmind pentru publicare le-am trimis lui Nicolae Iorga, care... a publicat-o în 1909, cu titlul... 245 pagini...” (p. 170).

b. Din recenzia făcută de N. Iorga.

“ Puțini tineri, câtă Românie este, ar fi în stare să aducă această jertfă, și astăzi, când volumul de însemnări maramureșene e gata, toată lumea care se interesează de limbă și de trecutul nostru trebuie să-i mulțamească.” Așa scria Nicolae Iorga. (p. 149).

3. Despre colecția în două volume, apărută în 1924.

a. Părerea lui A. Gorovei

“ Chipul cum este cules acest material, fără îndreptări sau adaosuri, precum au făcut alți culegători, indicațiile și explicările unor cuvinte necunoscute... dau acestei lucrări caracterul unei opere științifice. [...] Volumele părintelui Bârlea îmbogățesc folclorul nostru cu un material foarte important, pentru care trebuie să-i fim recunoscători.” (p.157).

b. Alte păreri.

“ Valoarea colecției lui Ion Bârlea, bogăția genurilor cuprinse, interesantele comentarii etnografice, glosarul erau argumente suficiente ca învățați ca N. Iorga, Ov. Densusianu, V. Bogrea, A. Gorovei ș. a. să semneze bune aprecieri.” (p. 163).

c. O caracterizare sintetică.

“ Din cele peste 1190 de cântece se conturează cu vigoare profilul moral și fizic al maramureșeanului, omenos, mândru, dârz, drept, purtător al unei dominante nobleți și bărbății, ca și rafinamentul cântărețelor anonime. Păstrătoare ale unor unice frumuseți de limbă, aceste cântece

se impun prin echilibru, culoare locală, bogăție tematică proprie, dar și prin legătura cu întregul melos românesc.” (p.160).

Ca studii oarecum aparte prin care aria de investigație se lărgeste și adâncește, mai sunt trei.

1. *Gheorghe Vornicu și Muzeul Etnografic din Sighet* (p.166-167), în care se prezintă opera de pionierat a acestui cercetător ale cărui merite au fost recunoscute și apreciate de mari personalități ale vremii, savantul Simion Mehedinți și etnograful Romulus Vuia.

2. *O carte document. Cât îi Maramureșul...* este o operă realizată de un grup de etnologi din Chișinău, unde se va și publica, în 1993, în urma cercetării unor sate românești din dreapta Tisei. Culegerea aceasta “... surprinde o bogăție de manifestări spirituale, de aspecte ale civilizației rurale: tradiții calendaristice și de muncă, teatru folcloric, rituri de trecere, lirică diversă, genul epigramatic, basme, legende, povestiri, balade, strigături, folclorul copiilor, inventarul agricol și păstoresc, melodii și cântece.” (p.198).

“ Colecția aceasta ne prilejuiește cunoașterea unor varii forme ale artei populare și se constituie, totodată, într-un document al rezistenței în fața unei politici sistematice de deznaționalizare. Dorul de țară, de frați este adesea exprimat, ca în următorul text: *Așa-mi vine câteodată / Să mă sui în munți de piatră, / Să mă uit cu ochii roată, / Să mă uit peste hotară, / Să-mi văd iubita mea țară.* “ (p.198).

3. În articolul *Sanda Golopenția, Constantin Eretescu și Maramureșul*, care încheie volumul, Iordan Datcu trece în revistă contribuția celor doi specialiști de excepție la cercetarea zestrei culturii noastre populare din Maramureș. (p.223-225).

Încheind aceste rânduri, recomandăm cu căldură cartea lui Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș* tuturor celor interesați să cunoască valorile creației populare românești dintr-o regiune deosebită unde încă se mai păstrează vii în bună măsură.